

Bosbrand

Dat is leuk: even een boswandeling maken zo tussen de stukjes door. Ik moest er altijd voor op de fiets of, erger nog, de auto. Maar dankzij *Bosk*, het wandelende bos van Bruno Doedens, hoef ik maar even te lopen of ik ben onder de bomen, onder het beschermend groen. In de Leeuwarder binnenstad.

Het effect in het eerste weekend was best overweldigend. Het Stationsplein, toch al aardig opgeknapt de laatste jaren, was ineens een soort oase van de geest, heel rustgevend en verheffend eigenlijk. Een groene gloed dreef door de stad – en drijft ook weer verder. Inmiddels is het bos immers weer doorgewandeld, en nu denk ik: wat is dat Stationsplein ineens káál!

Konden die bomen niet altijd daar blijven staan, met hun heilzame effecten? Dat is eigenlijk precies de bedoeling van dit kunstproject – want dat is het. Bomen horen niet te wandelen, horen hun leven niet in houten kisten door te brengen, dat zeg ik de critici (want die heb je ook al) voorzichtig na (want wat voor verstand heb ik ervan).

Toch: als die bomen iets van een mentaliteitsverandering teweeg kunnen brengen!

Maar bomen zijn niet heilig. Bossen kunnen donkere plekken zijn, vol dreiging, vol schemerige ontucht, onopgeloste moorden. Als kind woonde ik vlakbij de Bremer Wildernis, een mooi bos in het bosrijke Gaasterland. Daar waren we dus ook vaak, het was er prettig toeven hoor. Met de misdaad viel het er erg mee, in die tijd tenminste.

“Ik werd goed bang, wist niet hoe snel ik thuis moest komen

Maar ik weet nog goed hoe ik eens, wat rondzwerfend op mijn fietsje, enigszins overvallen werd door de invallende schemering. Ik voelde de zwaarte van het steeds donkerder wordende groen op me drukken, ik werd goed bang, ik ging op de trappers staan, ik wist niet hoe snel ik thuis moest komen. Dat bos herbergt nu een natuurbegraafplaats, trouwens, ongeveer op die plek.

Die ondefinieerbare dreiging van een duister bos – *Twin Peaks*, de televisieserie van David Lynch en Mark Frost, was zo ongeveer op dat gegeven gebouwd. Het is een heel andere metafoor dan die van bomen als redders van het ecosysteem, als opjagers van onroerend-goed-prijzen, als verkoelende en geluiddempende elementen, als verkorters van de ziekenhuisduur (allemaal reëel aangetoonde effecten, trouwens).

Het is bijna een cliché dat platenhoezen in het genre black metal zo vaak bomen en bossige taferelen bevatten (onder de schier onleesbare bandlogo's, nog zo'n cliché). Dat genre heeft nauwe banden met bos en natuur, al worden die soms vreemd gekruist. De vroege Noorse bands zochten waarschijnlijk Satan in het groen, reden waarom ze nogal eens kerken platbrandden. Die zijn daar vaak van hout.

Wolves In The Throne Room, uit de Amerikaanse staat Washington, laat zich op een heel andere, romantischer manier door de natuur inspireren. Frontman Aaron Weaver was ooit milieuactivist en runt nota bene een biologisch boerenbedrijf. Volgens hem gaat black metal als geheel over de banden van de mens met de natuur, iets wat onze voorouders veel beter voor elkaar hadden. Intussen heeft de loeiharde Utrechtse band Terzij De Horde een heuse promovendus als zanger, een universitaire docent duurzaamheid en klimaatverandering zelfs. Hij reageerde enthousiast toen ik hem over *Bosk* vertelde, dus wie weet wat daar nog uit voortkomt.

Als het maar geen unplugged-sessie wordt, want dan gaat de fik erin.

jacob.haagsma@lc.nl

De dood van een ecosysteem, vissers die gaan boeren, Afsluitdijkheld Lely die mislukt in Suriname, een molton onderbroek: er komt van alles langs in locatievoorstelling *Het verdriet van de Zuiderzee* van Orkater. Ook het perspectief van de vogels.

Tekst Jacob Haagsma
Foto Niels de Vries

Afsluitdijk,

Cornelis Lely, de grote man achter de Afsluitdijk, de ingenieur zonder wiens technisch inzicht en grote dromen de zilte Zuiderzee nooit was veranderd in het zoete IJsselmeer, Cornelis Lely dus, verknalde ook wel eens wat.

In Suriname, destijds immers nog een Nederlandse kolonie, liet hij een spoorlijn aanleggen. Tegen de adviezen van de plaatselijke bewoners in, mensen die de staat van de bodem veel beter kenden dan deze geleerde witte heer uit het verre Nederland. Zij voorzagen al dat de boel zou verzakken. En inderdaad: binnen de kortste keren was deze spoorlijn compleet onbruikbaar.

Geert Lageveen (61) weet dat. Zijn vrouw heeft familie in Suriname (ze is actrice Bodil de la Parra, dochter van de Surinaamse filmer Pim. Nog meer familie zaken: rapper Gotu Jim is hun zoon), dus hij komt er nog wel eens. Zo kent hij ook Lelydorp, altijd een bottleneck als je naar het vliegveld bij Paramaribo moet. „Lelystad, Lelydorp, it is net bêst”, grinnikt hij. Van die spoorlijn is eigenlijk alleen station Onverwacht nog overgebleven, en die naam zit straks subtiel verwerkt in het decor van *Het verdriet van de Zuiderzee*, de locatievoorstelling van Orkater. „*Inside*-irony. Nimmén dy't dat begrypt, allinne dyn lêzers witte it.”

In zekere zin is *Het verdriet van de Zuiderzee* het vervolg op *Lost In The Greenhouse*, de grote locatievoorstelling van het Amsterdamse gezelschap Orkater in Culturele-Hoofdstadjaar 2018. Geert Lageveen, afkomstig uit Drachten en al

lang verbonden aan Orkater, schreef toen de tekst en speelde nog mee ook. Dat laat hij deze keer zitten, maar hij regisseert wel.

Met een goed team om zich heen, dat wel. Zoals assistent-regisseur Belle van Heerikhuizen, die pas nog de veelgeprezen Orkatervoorstelling *De meester en Margarita* maakte. „Dat binne de eagen dy't derby komme, om myn bline flekken te foarkommen.”

Toen de vraag kwam, vanuit de nog steeds bestaande stichting Greenhouse, om iets met de Zuiderzee te doen, had Lageveen er meteen zin in. Maar het onderwerp begon pas echt te leven toen hij, op de fiets, de geplande speelplek verkende: het Oudemirdumer Klif „Ik tocht: it is hjir wol hiel rûch, der is suver neat, allinnich dat wetter.” Bij echt mooi weer kun je Lelystad net zien liggen.

DE NATUUR DOET MEE

Hij moest meteen terugdenken aan *Lutine*, de grote Orkatervoorstelling op het Terschellinger strand wegens Oerol, 2015. In het wild, „de natuer docht mei.” Op de plek waar dat verhaal zich afspeelde, ooit. „Koest echt oanwize: dêr, dêr leit dat goud. Dat is it plak!”

De plek des onheils, zeg maar. Zo is het straks weer bij dat Oudemirdumer Klif. „In prachtplak, it sjocht der altiten wer oars út. Ik ha der ek sin oan om it aanst yn it donker te sjen.”

Je kijkt er uit op het IJsselmeer. Ooit was dat de Zuiderzee, tot de aanleg van de Afsluitdijk, Lelyschepping, daar een eind aan maakte. Een ingrijpende stap: van zee naar meer, van zout naar zoet. Wat betekende dat voor de mensen, de

Geert Lageveen (rechts), regisseur van *Het verdriet van de Zuiderzee*, aan het woord in het Afsluitdijk Wadden Center.

Zuiderzee, drama

visser die hun brood uit de zee haalden? En voor de dieren, de vissen, de vogels, het hele ecosysteem?

Dat er over dat soort dingen tegenwoordig anders gedacht wordt dan een kleine eeuw geleden, blijkt al uit de speelperiode: pas vanaf half augustus. Broedseizoen, eerder mag je er niet komen. Daarom was de castpresentatie, eerder deze week, niet daar maar bij het object dat al dat onheil over het water bracht: de Afsluitdijk. We zitten in het Afsluitdijk Wadden Center in Kornwerderzand nabij de enorm uitvergroete foto van het moment dat de dijk in kwestie af kwam, op 28 mei precies 90 jaar geleden. „In prachtfoto.”

Om zich voor te bereiden op deze voorstelling ging Lageveen een broodje eten bij Theunis Piersma, de grote ecooloog. Volgens Piersma zou die hele Afsluitdijk met de kennis en de waarden van nu helemaal niet meer aangelegd zijn. Maar het gaat nog verder. Ecocide, de vernietiging van een ecosysteem, is dichtbij erkenning als strafbaar feit door het Internationaal Strafhof. En er zijn meer bewegingen gaande om de natuur rechten toe te kennen. Dat betekent dus dat het alleen al in juridisch opzicht lastig zou worden om zo'n Afsluitdijk voor elkaar te krijgen.

Dat in het stuk vogels een grote rol hebben – vreemd is het niet. Sytze Pruiksmas doet mee, muzikant en componist en vogelvriend, die het jaar na 2018 nog serieus overwoog om bioloog te worden. In dat Culturele-Hoofdstad-jaar liet hij de vogels aan het woord in zijn eigen grote productie *Conference*

Of The Birds. En hij is nogal eens op pad met Theunis Piersma.

Maar Lageveen haalde zijn inspiratie bij ook bij degenen die hij beschouwt als de eerste cabaretier ooit: de oude Griekse blijspeldichter Aristophanes, die zo'n vier eeuwen voor Christus leefde. In een van zijn bekendste stukken, *Vogels*, bouwt deze diersoort een nieuwe stad, Koekoeksstad, hoog in de wolken. Een utopie van de vogels. Lageveen leent dat gegeven, en een stuk of wat zinnen bovendien.

Je zou zeggen dat, zeg, vissen meer te lijden hebben gehad van de IJsselmeer-transitie, maar die zijn dramatisch gezien minder interessant. „Fûgels kinne fleane, dy ha in oar perspektyf. Dy prate ek namens de fisken tink ik mar, namens de hiele natuer. Fûgels binne de ferklikkers fan de natuer. As dy

“As fûgels earne net mear komme, moast op dyn hoede wêze

earne net mear komme, moast op dyn hoede wêze.”

En het wordt er vanzelf minder realistisch van. Vandaar ook dat hoofdpersonage Minne Minnes, de laatste visser van de Zuiderzee, wordt gespeeld door Nick Livramento Silva: een Rotterdammer met een Kaapverdische vader, een theatermaker met een hiphop-achtergrond. Met meteen ook een heel andere taal dan het Gaasterlands dat Minne Minnes zal hebben gesproken. „Sa wurdt er mear in tiidleas figuer, in soarte *Vliegende Hollander*.”

Het verhaal is veel breder, wil

Lageveen maar zeggen. Zulke dingen gebeuren overal. Neem nou het Brokopondomeer in Suriname, dat hij zo goed kent. Aangelegd ter opwekking van elektriciteit. De vroegere bewoners varen nog met bootjes naar de plekken waar ooit hun dorpjes lagen. Voorouderverering. In *Het verdriet van de Zuiderzee* staan de personages dus voor iets meer dan zichzelf – zoals dat gaat. Minne Minnes, de laatste visser van de Zuiderzee, verzet zich tegen die nieuwlichterij. Zijn broer Inne Minnes (ze hebben echt bestaan, met die namen – je loopt naar het Oudemirdumer Klif via het Minne Minnespad) gaat erin mee en verruult zijn vissersboot voor een boerderij in de net drooggevallen Noordoostpolder.

Met medeneming van Grietje Bosker, in werkelijkheid de eerste

naar het oude land ging en dan steeds stil bleef staan bij een boom – zeldzaam in dat net ontgonnen, woeste land.

WESTERN IN DE POLDER

Het hele tweede deel speelt zich af in die polder – je kunt 't vanaf het Klif gemakkelijk zien liggen. „Immen lies it skript en sei: 'It is krekt in western'. De totale leechte, dat der ek neat groeit, de earste buorlju wennen kilometers fier fuort. Ik ha der foto's fan sjoen: greppels, modder, oeral deselde modelpleatsen.”

Die Afsluitdijk, die inpoldering: het heeft de mens veel gebracht, dat ziet Lageveen ook wel. In economisch opzicht, en je bent een stuk sneller in Amsterdam. Maar ja, die polders, in het begin was dat natuurlijk één woestijn. „Ik fyn Lelystêd noch altiten in woestijn, mar skriuw dat mar net op. It is noait echt slagge. Wa wol no yn Emmeloord wenje?” En, de hamvraag: „Wat winne wy der no einkliks mei? Wurde wy der wol gelokkiger fan? En wat hat it kapot makke?”

We kijken door de ogen van de vogels, vanuit hun perspectief, hun scherpe blik voor- en achterwaarts en hun hooggestemde Koekoeksstad-idealen, naar de mensen. „Want it giet om harren, om de minsken. Ik fertel ferhalen, en dy komme út de realiteit. Mar ik wol ek teäter meitsje, en út dat realisme stappe. Ik moat gjin pamflet meitsje. Al dy mieningen: dat docht ús neat. Dan is de krêft fan teäter: in yngong fine, fragen stelle, empathy kreëarje. Dat binne de eleminten, dan sjogge wy wol wêr't wy útkomme.”

Locatievoorstelling *Het verdriet van de Zuiderzee* van muziektheatergezelschap Orkater, van 10 augustus tot en met 11 september, Oudemirdumer Klif bij Oudemirdum. Zie: verdrietvandezuiderzee.nl

COLOFON

Eindredactie
Marja Boonstra
Gerda Douma
Roel Snijder (chef)
Theo Zandstra
Janna Zuiderveld
Vormgeving
Erik Hilverda
Simon Winter
Telefoon cultuurredactie
058 - 2845395
E-mail
cultuur@lc.nl